

Dokuma ve Estetik Renklendirme

Aydın UĞURLU

Doç. Dr.

Mimar Sinan Ün. Güzel Sanatlar Fak. İSTANBUL

Dokuma kumaş tasarımında amaca yönelik düşünceler, malzeme ve teknoloji kapsamındaki veriler, yüzey değerlendirmesinde kullanılan temel sanat kavramları ile zenginleştirilir. Yüzey değerlendirmesinde renk ögesinin kullanımında temel renk değerlerinin sanatsal kullanımı yanında renklerin tekstil malzemesi ile ilişkilerinin kurulması ve renklerin psikolojik etkilerinin de hesaba katılması gerekir. Bu yazıda dokuma tasarımında renklerin kullanımı ile ilgili bazı temel bilgiler ve görüşler aktarılmaktadır.

WEAVING AND AESTHETIC COLOURING

Thoughts in line with the design aim, given data within the cover of the materials and technology are enhanced in woven fabric design with the principal concepts of art in surface evaluation. The colour phenomenon comes first as a design component. Nevertheless, in the use of colour, component, it is necessary as well to establish the relations between the colours and the textile material and to take into account the psychological effects of colours, as the artistic application of the basic colour values. In this article certain basic information and views concerning the use of colour in woven fabric design are conveyed.

1. GİRİŞ

Dokuma tasarımı sürecinde, dokuma yüzeyinin değerlendirilmesi yönünde, neyin dokunacağı, hangi malzemenin kullanılacağı, gereksinime yönelik işlev ve pazar sorunları dışında, renk kapsamında bilinmesi gerekli estetik özelliklerin tanımlanıp, kullanıma yönelik sonuçların da netleşmesi gereklidir. Dokuma tasarımında amaca yönelik düşünceler; malzeme ve teknoloji kapsamındaki veriler, yüzey değerlendirilmesinde kullanılan temel sanat kavramları ile zenginleştirilir. Dokusal yüzeylerde motif ve desen düzenlemelerinin, dokumaya özgü teknik ve malzeme öğeleri ve özellikle renk olgusu ile bütünleşmesi sanatsal bir yaklaşımla gerçekleşir.

Yüzey değerlendirilmesinde çizgi ve motif kavramları, renkten önce düşünülmüş sayılsa da yüzey değerlendirmeye yönelik Resim Sanatı tarihinde renk olgusunun, çizgi ve motif kavramlarına üstün

olduğu pek çok sanat akımı vardır.

Duygu ve düşüncelerimizi sanat amacıyla ses, hareket, çizgi ve renk temeline dayalı, estetik düşüncelerle görselleştirme dürtüsü, insan olma gereğidir.

Dokusal yüzeylerin, gereksinimlere yönelik işlevleri dışında, sanatsal yaklaşımlarla değerlendirilmeleri, toplumda kültüre dayalı bir düzey gerektirir. Bu kültürel süreç, toplum bireylerinde, doğumla başlar, zamanla gelişir, çevreyle bütünleşerek toplumun kültür birikimine katılır. Oluşturulan ilk dokusal yüzeyler, doğal örnekler benzerinde yalın, gereksinimler doğrultusunda işlevsel ve malzeme kapsamında doğal değerlendirilirler. Zamanla dokusal yüzeylerde süslemeye yönelmiş, bu yöneliş, insanın çıplak derisini boyamasıyla başlamıştır (Resim 1, 2, 3).

İnsan vücuduna çizip boyadığı biçim ve renkleri önce mağara duvarlarına daha sonra dokusal yüzeylere aktarmıştır. Hala insancıl bir istek olarak tatoyaj (dövme), makyaj ve iç mekan süslemeleri yanında dokusal yüzeyleri estetik amaçla süsleme ve renklendirme gelişerek önemini korumaktadır.

Geçmişte insanların yaşam çevresi, hiç bir zaman, bugünkü kadar renkli olmamıştı. Ancak, renk ve boya alanında gelişen teknik kolaylıklar, gelişmemiş bir estetik ile kullanıldığında, insanın yaşam çevresi zevksiz bir alacalıkla bulanmış olur.

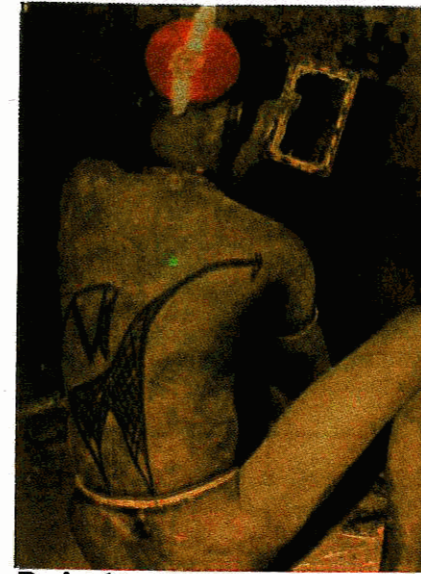
2. RENK OLGUSU

Günümüze kadar devam eden süreç içinde, renk olgusu ve renksel algılama insanların ilgisini hep çekmiştir. Renk konusuna yaklaşma doğayı incelemekle başlar. Doğada saydamlık dışında her madde renksel olarak algılanır. Çevresindeki doğal olayları ve nesnelere mantıkla inceleyen insan, her şeyin renkli olduğunu görmüş, hayret ettiği ve akıl erdiremediği renkli nesne ve olayları, hayal gücü doğrultusunda açıklamaya çalışmıştır.

Tarihsel zaman içinde iki, üç renk çeşidi ile mağara resimlerinin çizildiğine tanık oluyoruz. Buna bağlı olarak, Hint, Babil ve Mısır'da doğal boyaların kullanıldığını biliyoruz. Zaman içinde kullanılan bu renkler sembolleştirilmiştir.

Gökkuşağı gibi renkle ilgili doğal olaylar hakkında öyküler anlatılmıştır. Örneğin; Batı Anadolu'da, yağmur damlalarında güneş ışığının kırılıp yansmasıyla kemer biçiminde oluşan yedi renkli gökkuşağı, hayreti sembolize eden kutsal Thauos'un sevgili kızı ayrıca gök ile yeri birbirine bağladığı için tanrıların habercisi sayılan İris'in de sembolü sayılırdı. Aydınlık-karanlık, güneş ve ay ışığındaki farklı renk algılamaları, güneşin doğuş ve batışında, çeşitli atmosfer olaylarında görülen renklerle teorik düşünceler başlamıştı. Bu düşüncelerle birlikte çiçek, meyve, hayvan ve maddenin renkleri, göz, ışık, hava, beyin ilişkileri kurularak, renk konusundaki teorilerin geliştirilmesini sağladı.

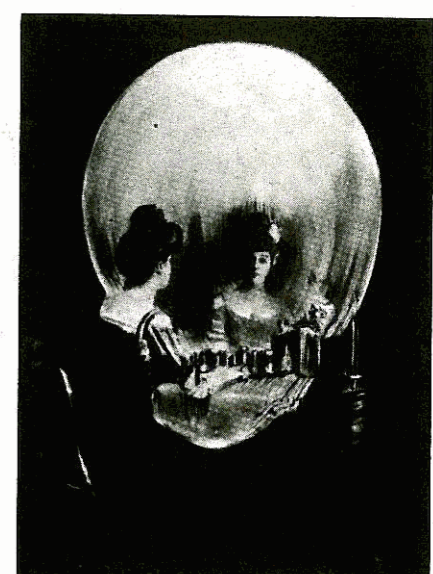
Pek çok ilk çağ düşünürü gibi, Pythagoras, Empedokles, Demokritus, Epikurus, Zeno, Chrysippus... renk, örme, ışık ve algılama konusunda düşünce-



Resim 1. İnsan, vücudunu boyayan tek yaratıktır. El dokumalarını renklendirmede en büyük dürtü, ilkel insanın türdaşlarına karşı, şan, gösteriş ve üstünlük kurma eğilimi neden olmuştur.



Resim 2. Av dönüşü, çıplak insan vücudunun çizilip kana boyanmış görünümü, onun av peşinde cesaretle koştuğunu kanıtıyor ve avdan pay almasını sağlıyordu.



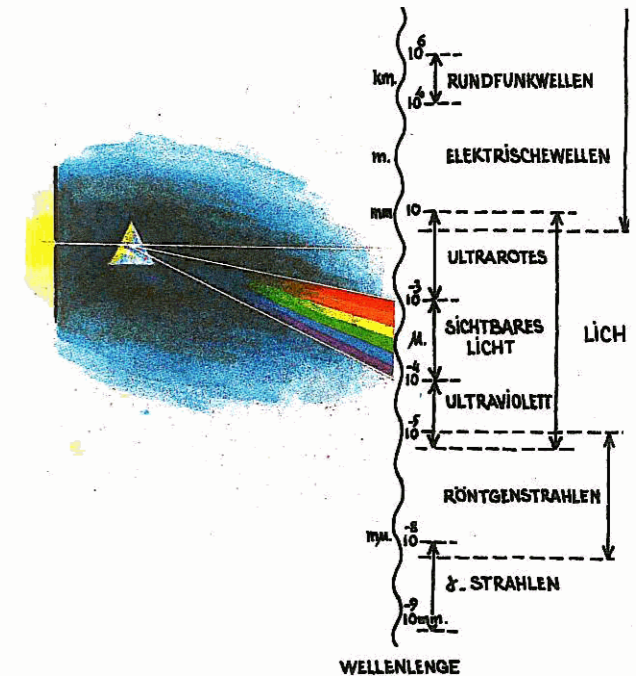
Resim 3. İnsan vücudunu boyamasıyla, bugün dikkat çekecek türde süslenip giyinme eğilimi gösteren insan arasında pek fark yoktur. Eldokumalarını renklendirme yöntemlerinin çeşitliliği, bu temel kaynaklara dayanmaktadır.

lerini belirtmişlerdi. Bu ilk çağ düşünürleri, gözün sudan oluştuğunu, görme olayının da suyun saydam ve ışık geçirgenliği niteliğinden kaynaklandığını sanyıyorlardı. Renk ve görme olayını, nesnelere ile suratımız arasında ışık olduğu zaman gerçekleştiğine ve rengi oluşturan temel etkenin ise ışık olduğuna inanılırdı. Renklerin, cisimlerin belirli durumlarında, bize göre oluştuklarını, sabit bir renkte olmadıklarını, hava, ışık, katı, sıvı, sıcak, soğuk, hareket ve hareketsizliklerine ve başka nedenlere göre değiştiğini iddia ediyorlardı. Purpur renginin, güneşte, ay ve kandil ışığında farklı olduğu ayrıca nesnelere biçimlerine göre küçük-büyük, yakın-uzak, yüksek-alçak, Düz-kırık ve hatta güvercin boynunda görülen renkler gibi hareket durumlarına göre değiştiğini savunuyorlardı. Eşyaların bize renk yansıttığını, yansıyan rengi algılayamadığımızda ise, o eşyaları saydam gördüğümüzü ileri sürerlerdi.

Renk konusunda ileri sürülen ilk düşünceler, Galileo Galilei, Johann Kepler, Descartes, Goethe, Franciscus Maria Grimaldi, Robert Boyle, Hooke, İsaak Newton, Tyndall'ın çalışma ve teorileriyle devam etmiştir. Bu teorilerden biri renklerin psikolojik etkileri olduğunu ileri sürer: Örneğin mor-sevinç, kırmızı-güç, kuvvet, koyu mavi-sakin ve soğuk, yeşil-çekici ve canlı, sarı-gülünç... Buna bağlı olarak, renklerin cisimlerden yansıyan ışıklarla oluştuğu, her rengin farklı ışık dalga boyunda renkli ışıklardan bir kısmını yutup, bir kısmını renk olarak yansıttığını, beyaz ışığın yapısında, sarı, kavuniçi, kırmızı, mor, lavacert, mavi, yeşil renkle-

rin bulunduğu kanıtlanır.

Günümüzde, "renk bilim" adı altında özel çalışma alanı oluşmasına rağmen, renk; fiziksel, kimyasal, psikolojik, fizyolojik, teknik ve sanat gibi çok çeşitli alanlarda incelenmekte ve ne olduğu da kesinleşmemiş görsel bir algılama olarak kabul edilmektedir.



Şekil 1. Işık, belirli dalga boyunda ışın enerjisidir.